

Original Article (Quantified)

Knowledge management of related to business and entrepreneurship training in selected educational institutions

Seyed kamal Tourang

Department of Industrial Engineering, Faculty of Materials and Industrial Engineering, Babol Noshirvani University of Technology, Mazandaran, Iran

Receive:

03 February 2026

Revise:

15 April 2026

Accept:

02 May 2026

Keywords:

Knowledge,
Knowledge
Management,
Education,
Business,
Entrepreneurship,
Educational
Institutions,
Native Models of
Education

Abstract

The aim of the present study is knowledge management in business and entrepreneurship-related education in selected educational institutions. The statistical population includes 223 universities from different countries around the world based on the article by Robinson and Haynes from Baylor University, and the statistical sample includes 29 important universities. The required data was collected through documentary tools and interviews, and by means of the comparative study method, related course titles were extracted in the mentioned universities, and their similarities and differences were explained in 22 and 28 comparative indicators. Then, the mentioned courses were divided into three categories according to the opinions of experts, including the common course group, the specific course group of corporate entrepreneurs (independent) with 25 titles, intra-organizational entrepreneurship with 17 titles, organizational entrepreneurship with 10 titles, and the supplementary course group. The results showed that in the universities studied, courses related to independent entrepreneurship, or courses related to starting new and independent businesses, were emphasized and important by universities more than other courses; and from this perspective, courses related to intra-organizational entrepreneurship and organizational entrepreneurship were in the next levels of importance and emphasis. Using the results of this study, managers and officials can design local models of entrepreneurship and business education according to environmental capacities along with a global perspective, and suggest appropriate course titles to suit the environment in which entrepreneurs are supposed to use or create opportunities.

Please cite this article as (APA): Tourang, S K. (2026). Knowledge management of related to business and entrepreneurship training in selected educational institutions. *Management and Educational Perspective*, 8(1), 559-581.

<https://doi.org/10.22034/jmep.2026.573757.1623>

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Publisher: Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business

Corresponding Author: Seyed kamal Tourang

Email: sktourang@nit.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Entrepreneurship and business include visible behaviors, and can be taught and educated. Entrepreneurship education is considered one of the determining and influential factors on the rate of development and expansion of entrepreneurial activities in a country (Hasan et al., 2025). Entrepreneurship is a contingent and interdisciplinary subject that appears in various forms across nations, regions, over time, and among individuals. Although some scholars consider the characteristics of entrepreneurs to be non-acquired, it must be acknowledged that environmental factors have a great impact on the development of entrepreneurs (Karavand et al., 2025). These factors include culture, networks, access to capital, social mobility, and government policies. Given the importance and role of entrepreneurship and entrepreneurs in the process of creating welfare, generating wealth, and growing and developing countries over the past few decades, the educational systems of developing and advanced countries have implemented specific educational and research programs for training entrepreneurs, according to their needs and within their capabilities (Paliwal et al., 2022). European governments provide special support for activities that encourage entrepreneurship among young people. In the United States, entrepreneurship education has also received much attention within university courses and by specific institutions. Canada and some Asian countries such as the Philippines, India and Malaysia have also taken significant steps to support entrepreneurial activities. This support includes practical guidance, consulting, providing financial facilities and holding special courses on entrepreneurship within universities or outside universities (Liliana et al., 2025). In a comparative study of entrepreneurship education in France and the United States, it has been concluded that in France, the views and perceptions that exist towards entrepreneurship and its impact are not very positive. This study also provides insights into the factors that influence the success and failure of educational programs, and examines how George Mason University's School of Business incorporates an open education approach into business education, utilizing a combination of effective methods such as first-year seminars, shared thinking experiences, learning communities, collaborative assignments, undergraduate research, community-based learning, internships, capstone courses and projects, and diversity and global learning. Accordingly, the present study uses a modeling method to conduct a comparative study of entrepreneurship-related education at major universities around the world, and then, based on the results obtained, local and appropriate educational courses will be presented for Iran. The present study, based on a review of the relevant literature, will answer the following question: How is knowledge management in business and entrepreneurship-related education in selected educational institutions?

Theoretical Framework

Knowledge Management

Knowledge management is the process an organization utilizes to collect, organize, share, and analyze its knowledge in a way that is easily accessible to employees. This knowledge can include technical resources, frequently asked questions, training documents, and other information (Afshari et al., 2020).

Entrepreneurship

Entrepreneurship is a management approach that gives meaning to concepts such as innovation, flexibility, and responsiveness in the light of understanding environmental opportunities. Organizational entrepreneurship occurs when an organization relies on growth and the use of new opportunities from internal and external factors of its organization (Darabi et al., 2019).

Rashidi et al. (2025) investigated the identification and evaluation of educational cooperation opportunities between Iran and the member countries of the Belt and Road Initiative. They showed that digital infrastructure (13.76), cultural diplomacy (13.58), and joint curriculum development (13.30) were among the causal and driving factors. These numbers indicate the relative importance and priority of these themes in the proposed research processes. While other themes such as educational equity (11.20), resource provision (13.15), and regional knowledge production (12.10) play more of a dependent and dependent role. Cultural and linguistic challenges are also considered barriers to academic interactions, but solutions such as strengthening digital infrastructure (13.76), online education (13.82), and concluding multilateral agreements can be effective in reducing their effects. The results of the study emphasize the need for a systemic, forward-looking, and causal-oriented perspective in Iranian educational policymaking, and on this basis, prioritizing components such as academic exchange (12.14) and digital infrastructure (13.76) will play a key role in the success of regional scientific cooperation.

Khoshnudi et al. (2025) examined the design of a curriculum based on entrepreneurial thinking based on the content analysis method. They found that the following factors have an impact: appropriate educational resources, experts and entrepreneurs, encouraging creative thinking and innovation, providing practical opportunities, regular evaluation and feedback, developing communication and collaboration skills, training in time and resource management, problem-solving ability, training in technical and specialized skills, and encouraging critical thinking in the field of entrepreneurship and business.

Research methodology

The statistical population includes 223 universities from different countries around the world based on the article by Robinson and Haynes from Baylor University, and the statistical sample includes 29 major universities.

Research findings

The required data were collected through documentary tools and interviews; and through the comparative study method, relevant course titles were extracted in the mentioned universities and their similarities and differences were explained in 22 and 28 comparative indicators. Then, applying the opinions of experts, the mentioned courses were divided into three categories, including the group of common courses, the group of specific courses of corporate entrepreneurship (independent) with 25 titles, intra-organizational entrepreneurship with 17 titles, organizational entrepreneurship with 10 titles, and the group of supplementary courses. The results showed that in the universities under study, courses related to independent entrepreneurship, or courses related to starting new and independent businesses, were emphasized and considered important by the universities more than other courses, and from this perspective, courses related to intra-organizational entrepreneurship and organizational entrepreneurship were in the next levels of importance and emphasis. Through the results of this study, managers and officials can design local models of entrepreneurship and business education according to environmental capacities along with a global perspective, and suggest appropriate course titles to suit the environment in which entrepreneurs are supposed to use or create opportunities.

Conclusion

The present study was conducted with the aim of knowledge management in business and entrepreneurship-related education in selected educational institutions. The results of this study are consistent with the results of Rashidi et al. (2025), Khoshnudi et al. (2025),

Torabpour (2025), Tahmasbzadeh Sheikhlari et al. (2025), Khetarpal et al. (2025), Karavand et al. (2025), Soltani & Tarin (2025), Yadollahi Farsi & Sadeghi Ganjeh (2025), Anubhav et al. (2024), Adeel et al. (2023), and Tabibniya et al. (2022). Khoshnudi et al. (2025) found that the following factors have an impact: appropriate educational resources, experts and entrepreneurs, encouraging creative thinking and innovation, providing practical opportunities, regular assessment and feedback, developing communication and collaboration skills, training in time and resource management, problem-solving ability, training in technical and specialized skills, and encouraging critical thinking in the field of entrepreneurship and business.

Given that entrepreneurship is related to and deals with all aspects of human life and, of course, with all educational and experimental academic disciplines, it is therefore suggested that in addition to the specific and specialized academic discipline of entrepreneurship, all other academic disciplines, in addition to their main courses, study a number of courses related to the three types of entrepreneurship, to create this capability in their graduates so that they can, in coordination with their academic discipline and field, commercialize their knowledge and learnings by establishing business institutions and entrepreneurial companies (independent entrepreneurship) or be able to carry out intra-organizational entrepreneurship within existing companies.

علمی پژوهشی (کمی)

مدیریت دانش در آموزش‌های مرتبط با کسب‌وکار و کارآفرینی در موسسات آموزشی منتخب

سید کمال تورنگ

گروه آموزشی صنایع، دانشکده مهندسی مواد و صنایع، دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل، مازندران، ایران

چکیده

هدف تحقیق حاضر، مدیریت دانش در آموزش‌های مرتبط با کسب‌وکار و کارآفرینی در مؤسسات آموزشی منتخب می‌باشد. جامعه آماری شامل ۲۲۳ دانشگاه از کشورهای مختلف دنیا مستند به مقاله رابینسون و هینس از دانشگاه بایور، و نمونه آماری شامل ۲۹ مورد از دانشگاه‌های مهم می‌باشد. داده‌های مورد نیاز از طریق ابزارهای اسنادومدارک و نیز مصاحبه جمع‌آوری، و با استفاده از شیوه مطالعات تطبیقی به استخراج عناوین درسی مرتبط در دانشگاه‌های مذکور اقدام و شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها در ۲۲ و ۲۸ شاخص مقایسه‌ای تبیین شدند. آنگاه دوره‌های مذکور با استفاده از نظرات خبرگان در سه طبقه شامل گروه دروس مشترک، گروه دروس اختصاصی کارآفرینی شرکتی (مستقل) با ۲۵ عنوان، کارآفرینی درون‌سازمانی با ۱۷ عنوان، کارآفرینی سازمانی با ۱۰ عنوان، و گروه دروس مکمل تقسیم‌بندی شدند. نتایج نشان داد که در دانشگاه‌های مورد مطالعه، دروس مرتبط با کارآفرینی مستقل یا همان دروس مرتبط با راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید و مستقل، بیشتر از سایر دروس مورد تأکید و اهمیت دانشگاه‌ها بوده است و از این منظر دروس مرتبط با کارآفرینی درون‌سازمانی و نیز کارآفرینی سازمانی در مراتب بعدی اهمیت و تأکید بوده‌اند. با استفاده از نتایج این تحقیق، مدیران و مسئولان می‌توانند الگوهایی بومی آموزش‌های کارآفرینی و کسب‌وکار را با توجه به ظرفیت‌های محیطی به همراه نگاهی جهانی طراحی نموده، عناوین مناسب درسی را به اقتضاء محیطی که قرار است کارآفرینان از فرصت‌ها استفاده یا آنها را خلق کنند، پیشنهاد دهند.

تاریخ دریافت:

۱۴ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری:

۲۶ فروردین ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش:

۱۲ اردیبهشت ۱۴۰۵

کلید واژه‌ها:

دانش، مدیریت دانش، آموزش، کسب وکار، کارآفرینی، مؤسسات آموزشی، الگوهای بومی آموزش

لطفاً به این مقاله استناد کنید (APA): تورنگ، سید کمال. (۱۴۰۵). مدیریت دانش در آموزش‌های مرتبط با کسب‌وکار و کارآفرینی در مؤسسات آموزشی منتخب. فصلنامه رویکردهای نوین در مدیریت و بازاریابی، ۸(۱)، ۵۵۹-۵۸۱.

 <https://doi.org/10.22034/jmep.2026.573757.1623>

Authors retain the copyright and full publishing rights.
Published by Research Center of Resource Management Studies and Knowledge-Based Business. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

ناشر: مرکز پژوهشی مطالعات مدیریت منابع و کسب و کار دانش محور

نویسنده مسئول: سید کمال تورنگ

ایمیل: sktourang@nit.ac.ir

مقدمه

کارآفرینی و کسب و کار شامل رفتارهای مشهود می‌شود، قابلیت آموزش و تعلیم را دارد. آموزش کارآفرینی به عنوان یکی از عوامل تعیین کننده و تأثیر گذار بر میزان توسعه و گسترش فعالیتهای کارآفرینانه در یک کشور قلمداد می‌شود (Hasan et al, 2025). این در حالی است که تا قبل از این، نظام آموزشی کشورهای مختلف جهان مانع از شکوفایی ابعاد گوناگون کارآفرینی در افراد جامعه می‌شده است زیرا نظام آموزش سنتی، به جوانان، اطاعت محض برای تولید آموزه‌ها و سپس بعد از فراغت از تحصیل و وارد شدن به یک شغل درآمدزا را می‌آموخت. کارآفرینی موضوعی اقتضایی و میان‌رشته‌ای است که در میان ملل، مناطق، در طول زمان و در میان افراد، به اشکال گوناگون ظاهر می‌شود. هر چند برخی از دانشمندان ویژگی‌های کارآفرینان را غیر اکتسابی می‌دانند اما باید اذعان داشت که عوامل محیطی تأثیر زیادی در پرورش کارآفرینان دارند (Karavand et al, 2025). این عوامل شامل فرهنگ، شبکه‌ها، دستیابی به سرمایه، تحرک اجتماعی و سیاست‌های دولت هستند. با عنایت به اهمیت و نقش کارآفرینی و کارآفرینان در روند ایجاد رفاه، تولید ثروت و رشد و توسعه کشورها طی چند دهه گذشته، نظام آموزشی کشورهای در حال توسعه و پیشرفته با توجه به نیازها و در محدوده امکانات خود، برنامه‌های آموزشی و پژوهشی خاصی را برای آموزش کارآفرینان به اجرا گذاشته‌اند (Paliwal et al, 2022). بگونه‌ای که تعداد دانشگاه‌های ارائه دهنده دوره‌های کارآفرینی فقط در طول ۲۵ سال یعنی ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۵ به بیش از ۴۰۰ دانشگاه افزایش یافته است. این آموزش‌ها بر حسب ویژگی گروه‌های تحت آموزش و نیازهای محلی، منطقه‌ای و ملی، برنامه‌های آموزشی متعددی را برای سازمان‌های خصوصی و عمومی طراحی نموده‌اند (Uddin et al, 2022). دولت‌های اروپایی حمایت‌های ویژه‌ای را از فعالیتهای مشوق کارآفرینی بین جوانان به عمل می‌آورند. در آمریکا نیز آموزش کارآفرینی در درون دوره‌های دانشگاهی و نیز توسط مؤسسات خاصی مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. کانادا و برخی کشورهای آسیایی همچون فیلیپین، هند و مالزی نیز گام‌های اساسی جهت حمایت از فعالیتهای کارآفرینی برداشته‌اند. این حمایت‌ها شامل راهنمایی‌های عملی، مشاوره، ارائه تسهیلات مالی و برگزاری دوره‌های ویژه در خصوص کارآفرینی در درون دانشگاه‌ها و یا خارج از دانشگاه‌ها می‌باشند (Liliana et al, 2025).

در تحقیقی مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی در فرانسه و آمریکا به این نتیجه رسیده است که در فرانسه دیدگاه‌ها و ادراکاتی که نسبت به کارآفرینی و تأثیر آن وجود دارد، خیلی مثبت نیست. همچنین این تحقیق دیدگاه‌هایی در مورد عوامل مؤثر بر موفقیت و شکست برنامه‌های آموزشی را ارائه کرده است و ضمناً بررسی شده است که چگونه دانشکده کسب و کار دانشگاه جورج میسون رویکرد آموزش آزاد را به آموزش کسب و کار وارد می‌کند و از ترکیبی از شیوه‌های تأثیر گذار مانند سمینارهای سال اول، تجربیات فکری مشترک، جوامع یادگیری، تکالیف مشارکتی، تحقیقات کارشناسی، یادگیری مبتنی بر جامعه، کارآموزی، دوره‌ها و پروژه‌های پایانی و تنوع و یادگیری جهانی بهره می‌برد. تجربه میسون امکان‌سنجی و مزایای این ادغام را نشان می‌دهد (Anne et al, 2022). در یک تحقیق مرور سیستماتیک، چگونگی به کارگیری یادگیری خدماتی در آموزش کسب و کار بررسی شد و بر پایداری و چگونگی همسویی آن با اهداف توسعه پایدار تمرکز دارد. در این مطالعه ۱۴۵ مقاله با استفاده از تحلیل توصیفی و محتوا بررسی شدند. هفت کارکرد اصلی یادگیری خدماتی شناسایی شدند: مشارکت مدنی، توسعه مهارت‌های حرفه‌ای و رهبری، تفکر انتقادی و

تأملی، ذهنیت اخلاقی و پایداری، شایستگی فرهنگی، نوآوری اجتماعی و مشارکت‌های اجتماعی. شواهد، همسویی قوی با اهداف توسعه پایدار ۴ (آموزش با کیفیت)، اهداف توسعه پایدار ۸ (کار شایسته) و اهداف توسعه پایدار ۱۷ (مشارکت‌ها) را نشان می‌دهد، اما تعامل محدودی با اهداف توسعه پایدار زیست‌محیطی وجود دارد. این بررسی، فرصت‌هایی را برای گسترش تعامل با پایداری زیست‌محیطی و توسعه معیارهای استاندارد نتیجه‌شناسایی می‌کند. یادگیری خدماتی می‌تواند به عنوان یک رویکرد آموزشی تحول‌آفرین برای پرورش رهبران کسب‌وکار که پایداری را در اولویت قرار می‌دهند، عمل کند، اما دستیابی به این امر نیاز به تعهد مؤسسات و بازنگری اساسی در اهداف آموزش کسب‌وکار دارد (Mabalay, 2026). اگر چه تاکنون در مورد آموزشهای تطبیقی کارآفرینی و کارآفرینان مطالعات زیادی انجام شده است و در ایران نیز چند سالی است که به دوره‌های آموزشی مرتبط با کارآفرینی توجه شده است اما تحقیق در خصوص مهمترین دوره‌های آموزشی دانشگاه‌های مهم دنیا با توجه به تجربه حدود نیم قرن آموزش جدی کارآفرینی در آنها و الگوبرداری از آنها برای ایران در قالب یکی یا ترکیبی از ابعاد سه‌گانه اهداف آموزشهای کارآفرینی یعنی کارآفرینی شرکتی (مستقل)، کارآفرینی درون‌سازمانی و کارآفرینی سازمانی موضوعی است که نیازمند کار و مطالعه بیشتر است. بر این اساس در تحقیق حاضر با استفاده از روش الگوبرداری به مطالعه تطبیقی آموزشهای مرتبط با کارآفرینی دانشگاه‌های مهم دنیا اقدام، آنگاه مستند به نتایج بدست آمده، دوره‌های آموزشی بومی و متناسب با ایران ارائه خواهند شد. تحقیق حاضر مستند به مرور ادبیات موضوعی، به سؤال ذیل پاسخ داده خواهد شد: مدیریت دانش در آموزشهای مرتبط با کسب‌وکار و کارآفرینی در مؤسسات آموزشی منتخب به چه صورت می‌باشد؟

ادبیات نظری

مدیریت دانش

مدیریت دانش فرآیندی است که یک سازمان برای جمع‌آوری، سازماندهی، اشتراک‌گذاری و تجزیه و تحلیل دانش خود به گونه‌ای که به راحتی برای کارکنان قابل دسترسی باشد، استفاده می‌کند. این دانش می‌تواند شامل منابع فنی، سؤالات متداول، اسناد آموزشی و سایر اطلاعات باشد (Afshari et al, 2020). مدیریت دانش مجموعه‌ای از روش‌های مربوط به ایجاد، اشتراک، استفاده و مدیریت دانش و اطلاعات یک سازمان است. به رویکردی چند رشته‌ای برای دستیابی به اهداف سازمانی با استفاده بهینه از دانش اشاره دارد (Rafi et al, 2020). زمانی که دانش در یک سازمان به راحتی قابل دسترسی نباشد، می‌تواند برای یک کسب‌وکار بسیار پرهزینه باشد زیرا زمان ارزشمندی برای جستجوی اطلاعات مرتبط در مقابل تکمیل وظایف متمرکز بر نتیجه صرف می‌شود (Wang & Wang, 2020). مدیریت دانش عبارت است از یافتن راهی جهت خلق شناسایی شکار و توزیع دانش سازمانی به افراد نیازمند. مدیریت دانش شامل فراهم‌آوری دانش خرد و تجربیات دارای ارزش افزوده افراد درون سازمان است؛ به طوری که بازیابی و استفاده از دانش را آسان کرده از آن به عنوان دارایی سازمان صیانت می‌کند (Jalali & Jafari, 2022). مدیریت دانش یک فرایند است که به ایجاد دانش جدید و استفاده از آن برای سازمان در زمان مورد نیاز اشاره دارد. همچنین مدیریت دانش فرایند یادگیری را تسهیل، میزان دانش مورد نیاز اعضای سازمان را افزایش و انتقال سریع دانش در سازمان را نیز تسهیل می‌کند (Naeji, 2023). مدیریت دانش منافع زیادی برای سازمانهای آموزشی دارد. منافع مدیریت دانش در یک سازمان

آموزشی در سطح فردی و سازمانی دارد؛ در سطح فردی مدیریت دانش به کارکنان امکان می‌دهد که مهارت‌ها و تجربیات خود را از طریق همکاری با دیگران و سهیم شدن در دانش آنها و یادگیری ارتقاء دهند تا به رشد حرفه‌ای دست یابند (Ghafari Majalaj et al, 2023).

کارآفرینی

کارآفرینی یک نگرش مدیریتی است که مفاهیمی چون نوآوری و انعطاف‌پذیری و پاسخگویی را در سایه درک فرصت‌های محیطی معنی می‌بخشد. کارآفرینی سازمانی زمانی رخ می‌دهد که یک سازمان متکی بر رشد و استفاده از فرصت‌های جدید فاکتورهای داخلی و خارجی سازمان خود باشد (Darabi et al, 2019). کارآفرینی بعنوان یک پدیده نوین در اقتصاد، در یک گستره وسیع و در تعاملی چند سویه با بازاریابی، نقشی تعیین کننده در بهبود و ارتقای عملکرد سازمان‌ها ایفاء می‌کند. کارآفرینی فرایندی پویا است که در آن فرد کارآفرین با شناسایی فرصت‌های جدید به ایده‌ای نو دست یافته و با کسب منابع لازم و با پذیرش ریسک، کسب و کار جدیدی راه اندازی می‌کند که نتیجه این فرایند ارائه محصول یا خدمت جدیدی به جامعه است (Ahmadpour & Karimi, 2015). کارآفرینی به عنوان یک رشته علمی از اهمیت زیادی برخوردار است که نه تنها بعنوان حلقه اتصال بین اختراع، نوآوری و تولید محصولات و خدمات جدید نقش ایفاء می‌کند، بلکه بعنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی نیز عمل می‌کند. ایجاد سازمان‌های جدید بعنوان یکی از مهمترین نیروهای توسعه اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود. سازمان‌های جدید تسهیل گر رشد اقتصادی بوده، باعث توسعه فن آوری گردیده، ایجاد محصولات و خدمات جدید شده و در بعضی موارد بطور کامل باعث خلق صنایع جدید می‌شوند. سازمان‌های جدید همچنین منجر به ایجاد مشاغل جدید و دستاوردهای اقتصادی شده و خیابان منتهی به تحرک اجتماعی را عریض تر می‌نمایند (Behdarvand & Masroor, 2019) کارآفرینی یا همان فرآیند کشف فرصت‌ها بیان می‌کند که چگونه افراد بصورت مستقل و یا در داخل سازمان‌ها، مسائل و چالش‌های ناشناخته را می‌بینند و چارچوبی جدید از ابزارها و اهداف ایجاد می‌کنند تا از آن‌ها استفاده کنند. البته کارآفرین فقط مواردی را می‌بیند و برای استفاده از آن برنامه ریزی می‌کند که ارزش لازم را داشته باشند. در راستای استفاده از فرصت‌ها، کارآفرینان کالاها یا خدماتی را به جامعه عرضه می‌کنند که مشتری پسند بوده و بازار یا محیط خواهان آن‌ها است. بنابراین لازم است کارآفرینان اطلاعات کاملی از بازار و محیط داشته باشند. فرآیند مبادله و تعامل با محیط می‌تواند این اطلاعات را فراهم کند (Fattahi et al, 2016).

پیشینه پژوهش

(Rashidi et al, 2025) به بررسی شناسایی و ارزیابی فرصت‌های همکاری آموزشی میان ایران و کشورهای عضو ابتکار کمربند و جاده پرداختند. نشان دادند که زیرساخت دیجیتال (۱۳,۷۶)، دیپلماسی فرهنگی (۱۳,۵۸)، و توسعه برنامه درسی مشترک (۱۳,۳۰) در زمره عوامل علی و پیشران قرار گرفته‌اند. این اعداد نشان‌دهنده اهمیت و اولویت نسبی این مضامین در فرایندهای پیشنهادی تحقیق است. در حالی که مضامین دیگر مانند عدالت آموزشی (۱۱,۲۰)، تأمین منابع (۱۳,۱۵) و تولید دانش منطقه‌ای (۱۲,۱۰) بیشتر نقش معلول و وابسته دارند. همچنین چالش‌های فرهنگی و زبانی موانع مؤثر بر تعاملات دانشگاهی به شمار می‌روند، اما راهکارهایی نظیر تقویت زیرساخت دیجیتال (۱۳,۷۶)، آموزش آنلاین (۱۳,۸۲)،

و انعقاد توافق‌نامه‌های چندجانبه می‌توانند در کاهش اثرات آن‌ها مؤثر باشند. نتایج پژوهش بر ضرورت نگاه سیستمی، آینده‌نگر و علی‌محور در سیاست‌گذاری آموزشی ایران تأکید دارد و بر این مبنا، اولویت‌دهی به مؤلفه‌هایی چون تبادل آکادمیک (۱۲،۱۴) و زیرساخت دیجیتال (۱۳،۷۶) نقش کلیدی در موفقیت همکاری‌های علمی منطقه‌ای خواهد داشت. (Khoshnudi et al, 2025) به بررسی طراحی برنامه درسی مبتنی بر تفکر کارآفرینی بر مبنای روش تحلیل مضمون پرداختند. دریافتند که تأثیر عوامل زیر شامل منابع آموزشی مناسب، متخصصین و کارآفرینان، تشویق به تفکر خلاقانه و نوآوری، فراهم کردن فرصت‌های عملی، ارزیابی و بازخورد منظم، پرورش مهارت‌های ارتباطی و همکاری، آموزش مدیریت زمان و منابع، توانایی حل مسائل، آموزش مهارت‌های فنی و تخصصی، مشوق تفکر انتقادی در حوزه کارآفرینی و کسب و کار می‌باشند.

(Torabpour, 2025) به بررسی تأثیر ابعاد مدرسه کارآفرین بر شایستگی‌های کارآفرینانه دانش‌آموزان با تأکید بر نقش میانجی تعامل با صنعت پرداخت. نتایج نشان داد که برنامه درسی و یادگیری تجربی کارآفرینی، فرهنگ و چشم‌انداز کارآفرینانه و رهبری و مدیریت کارآفرینانه بر شایستگی‌های کارآفرینانه دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد. در فرضیات غیرمستقیم نیز رهبری و مدیریت کارآفرینانه و فرهنگ و چشم‌انداز کارآفرینانه بر شایستگی‌های کارآفرینانه دانش‌آموزان با تأکید بر تعامل با صنعت تأثیر معناداری دارد. اما برنامه درسی و یادگیری تجربی بر شایستگی‌های کارآفرینانه دانش‌آموزان با تأکید بر نقش میانجی تعامل با صنعت نقش میانجی ندارد.

(Tahmasbzadeh Sheikhlar et al, 2025) به بررسی نقش واسطه‌ای نگرش کارآفرینی با آموزش و خودکارآمدی کارآفرینی بر ذهنیت کارآفرینی دانشجویان پرداختند. نتایج نشان داد که آموزش کارآفرینی به میزان ۶۹ درصد در خودکارآمدی کارآفرینی، به میزان ۲۴ درصد در ذهنیت کارآفرینی، خودکارآمدی به میزان ۵۸ درصد در نگرش کارآفرینی نقش دارند. همچنین نتایج نشان داد که خودکارآمدی کارآفرینی بر ذهنیت کارآفرینی با واسطه‌گری نگرش کارآفرینی به میزان ۳۷ درصد نقش دارد. همچنین نتایج نشان داد که آموزش کارآفرینی در نگرش کارآفرینی و خودکارآمدی کارآفرینی در ذهنیت کارآفرینی نقش معناداری ندارند و آموزش کارآفرینی بر ذهنیت کارآفرینی با واسطه‌گری نگرش و خودکارآمدی کارآفرینی نقش ندارد.

(Khetarpal et al, 2025) به بررسی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم آموزش کارآفرینی بر نیت و همچنین چگونگی تعدیل انگیزه و آمادگی کارآفرینی پرداختند. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که انگیزه و آمادگی کارآفرینی به طور قابل توجهی بر رابطه بین جاه طلبی‌های کارآفرینی و آموزش کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. آموزش کارآفرینی و اشتیاق، آمادگی افراد جوان را برای پیگیری کارآفرینی بهبود می‌بخشد. سطح آمادگی یک جوان به طور قابل توجهی بر قصد آنها برای ایجاد کسب و کار خود تأثیر می‌گذارد. این مطالعه با ادغام استعدادهای فردی با مؤلفه‌های رفتاری، به مجموعه ادبیات فعلی در مورد آموزش کارآفرینی و راه‌اندازی کسب و کارها کمک می‌کند.

(Karavand et al, 2025) به بررسی تحلیل علم سنجی مطالعات انجام شده در حوزه ارزش آفرینی کسب و کار خودروهای برقی بر اساس مطالعات نمایه شده در WOS پرداختند. نتایج نشان داد که مهم‌ترین نویسندگان و خوشه‌های موضوعی با استفاده از فنون هم‌نویسندگی و هم-رخدادی واژگان شناسایی شده است و نهایتاً منجر به ترسیم نقشه علمی در این حوزه گردیده است. ۱۴۲۳۵ سند علمی نمایه شده در پایگاه WOS طی سال‌های ۱۹۵۵ تا ۲۰۲۳ به عنوان جامعه

آماري اين پژوهش با اتکا به آمار توصيفي مورد تجزيه و تحليل قرار گرفته‌اند. روند صعودي انتشار مقالات طی ۶۸ سال اخير يکي از يافته‌هاي حاصل از اين پژوهش بوده است (بيشترين تعداد مقالات در سال ۲۰۲۱ (۲۲۵۸) منتشر گرديده است). با بررسي‌هاي انجام شده تحول واژه‌هاي کلیدی از توجه مهندسي و مدیریت عمليات و توليد به حوزه حمل و نقل پاک به سوی حرکت کشورها به سمت بهينه‌سازي با استفاده از علوم رایانه‌ای در جهت توسعه پایدار با تدوين و پياده‌سازي استراتژی‌هاي مؤثر توسط دولت‌ها مشاهده گرديد. از اين چارچوب می‌توان برای فهم بهتر و به کارگيري مؤثرتر مدل توسعه خودروهاي برقی با ارزش آفرینی هر چه بیشتر در توسعه پایدار حمل و نقل برقی بهره برد.

(Soltani & Tarin, 2025) به بررسي شناسایی الزامات مهارتی و شایستگی و همچنین ویژگی دانشگاه‌ها برای پاسخگویی به تحولات کسب‌وکار آینده در فضای انقلاب صنعتی چهارم پرداختند. یافته‌هاي پژوهش را در دو بخش: الف) شایستگی‌هاي دیجیتال، اجتماعي، شناختي، فني و شخصي به عنوان الزامات مهارتی و شایستگی انقلاب صنعتی چهارم و ب) ویژگی‌هاي دانشگاه آینده در قالب حرفه‌گرا، شبکه‌گرا، دیجیتال‌گرا، صلاحیت‌گرا، پروژه‌گرا، تحول‌گرا، مرزگستر، آموزش و یادگيري شخصي‌گرا، و مهارت‌گرا ارائه شد و نتایج نشان داد که دانشگاه با رعایت الزامات مهارتی و شایستگی‌هاي نوین انقلاب صنعتی چهارم و کسب ویژگی‌هاي یاد شده می‌تواند دانشجویان را برای فضای کسب‌وکار آینده و اشتغال‌آفرینی و اشتغال‌پذیری آماده نمایند.

(Yadollahi Farsi & Sadeghi Ganjeh, 2025) به بررسي شناسایی، دسته‌بندی و تحليل چالش‌هاي محوری آموزش کارآفرینی اجتماعي، به بررسي چالش‌هاي موجود در فرآیند طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌هاي آموزش کارآفرینی اجتماعي پرداختند و نشان داده‌اند که آموزش کارآفرینی اجتماعي با چالش‌هاي متعددی از جمله فقدان رویکرد یکپارچه و میان‌رشته‌ای، مشکلات در ادغام روش‌هاي تجربی به دليل محدودیت دسترسی به فناوری و مقاومت در برابر تغییر، و محدودیت‌هاي مالی مواجه است. همچنین، شکاف‌هاي پژوهشی در زمینه‌هاي نظری، زمینه‌ای، تجربی و آموزشی شناسایی شد که نیاز به تحقیقات جامع‌تر و بلندمدت را برجسته می‌کند. و نتیجه‌گیری اینکه، توسعه آموزش کارآفرینی اجتماعي برای حل مسائل پیچیده اجتماعي و اقتصادی ضروری است. با این حال، غلبه بر چالش‌هاي موجود نیازمند توجه به رویکردهاي میان‌رشته‌ای، توسعه روش‌هاي یادگيري تجربی، و سیاست‌گذاری‌هاي حمایتی است. ایجاد محیط‌هاي آموزشی که دانشجویان را برای مقابله با چالش‌هاي واقعی آماده کند، کلید توانمندسازی نسل آینده کارآفرینان اجتماعي است.

(Anubhav et al, 2024) معتقدند که حوزه آموزش کارآفرینی پیچیده بوده و نیازمند ارزیابی کاملی است که طیف گسترده‌ای از تحقیقات را در بر بگیرد. این مطالعه با استفاده از تجزيه و تحليل کلان‌داده‌ها و تکنیک‌هاي یادگيري ماشین برای تجزيه و تحليل تحقیقات موجود در حوزه آموزش کارآفرینی، به بررسي برجسته‌ترین نشریات، مجلات و نویسندگان در حوزه آموزش کارآفرینی پرداخته و به هفت موضوع کلیدی در تحقیقات آموزش کارآفرینی، یعنی جنسیت و آموزش، نوآوری و انتقال فناوری، قصد کارآفرینی، طرز فکر کارآفرینی، یادگيري کارآفرینی، اکوسیستم کارآفرینی و خودکارآمدی و نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده، تمرکز داشته و بینش‌ها و توصیه‌هاي ارزشمندی برای تحقیقات آینده در حوزه آموزش کارآفرینی ارائه می‌دهد. این توصیه‌ها شامل بررسی تأثیر آموزش کارآفرینی بر دانشجویان، بررسی نقش نیت کارآفرینی در موفقیت راه‌اندازی کسب‌وکار، ارزیابی تأثیر آموزش کارآفرینی بر نیت و

قابلیت‌های کارآفرینی، تدوین استراتژی‌هایی برای آموزش مؤثر کارآفرینی و نیت کارآفرینی و بررسی عواملی است که بر نیت کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه تأثیر می‌گذارد.

(Adeel et al, 2023) به بررسی درک چگونگی تأثیر آموزش کارآفرینی بر توسعه مهارت‌ها و رفتارهای کارآفرینی در دانشجویان پرداختند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که رفتار مرتبط با ترویج سرمایه‌گذاری‌های جدید را می‌توان با ویژگی‌های خاص فردی پیش‌بینی کرد. به طور خاص‌تر، افرادی که دانش قبلی، هوشیاری کارآفرینی، تشخیص فرصت، انگیزه کارآفرینی و قصد کارآفرینی بیشتری دارند، رفتار کارآفرینانه بیشتری از خود نشان می‌دهند و افرادی که آموزش کارآفرینی در مقابل افرادی که آموزش ندیده‌اند متفاوت عمل می‌کنند. به طور خاص‌تر، افراد آموزش دیده در کارآفرینی، بیشتر از سایر افراد، از دانش و هوشیاری قبلی برای تشخیص فرصت‌های تجاری جدید و همسو کردن انگیزه‌های خود برای شروع یک راه‌اندازی کسب‌وکار جدید استفاده می‌کنند.

(Tabibniya et al, 2022) به بررسی مطالعه تطبیقی عناصر برنامه درسی کارآفرینی در مدارس پیش‌تاز حوزه کارآفرینی در حوزه اتحادیه اروپا به منظور توسعه چارچوب برنامه درسی کارآفرینی در مدارس ایران با استفاده از مدل برنامه درسی کلان پرداختند. نتایج نشان داد که هدف مدارس از اجرای برنامه درسی کارآفرینی، ارتقای سطح دانش، مهارت و نگرش دانش‌آموزان نسبت به موضوع کارآفرینی است. فرایند انجام فعالیت کارآفرینی در برنامه درسی به شکل تئوری و عملی و نوعاً در قالب راه‌اندازی کسب و کار و همچنین انجام پروژه‌های کارآفرینی می‌باشد. مشارکت و حمایت داوطلبان در فعالیت‌های کارآفرینی از طریق خانواده‌ها، کارآفرینان، نمایندگان کسب و کارها، سازمان‌ها، دانشگاه‌ها و مؤسسات خیریه صورت می‌گیرد. نحوه زمان‌بندی آموزش کارآفرینی در قالب برنامه‌هایی در کلاس‌های عادی، کلاس‌های کارآفرینی و فوق برنامه و بصورت یک تا چند ساعت در هفته انجام می‌گیرد. نحوه ارزیابی فعالیت کارآفرینی به شکل‌های مختلفی مانند میزان موفقیت دانش‌آموزان در اداره‌ی شرکتشان، گزارشات پیشرفت پروژه‌ها و میزان توسعه مهارت‌های آن‌ها صورت می‌گیرد.

روش‌شناسی تحقیق

مستند به مقاله رایبسون و هینس از دانشگاه بایور، جامعه آماری تحقیق حاضر را ۲۲۳ دانشگاه در دنیا که به آموزش کارآفرینی مشغول هستند (Robinson & Haynes, 1991) تشکیل داده‌اند. از میان جامعه آماری مورد مطالعه، با توجه به بررسی‌های بعمل آمده، تعداد ۲۹ مورد از این دانشگاه‌ها که در مورد رشته کارآفرینی مهمتر از بقیه بوده‌اند و دوره‌های آموزشی آنها می‌توانست پوشش دهنده کل جامعه آماری باشد بعنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند. داده‌های مورد نیاز تحقیق حاضر از طریق مراجعه به اسناد و مدارک موجود در وب سایت‌های دانشگاه‌ها و نیز جمع‌آوری داده‌ها با توجه به مصاحبه‌ها و مشاهدات عینی از برخی دانشگاه‌های منتخب بوسیله همکاران مجری طرح، که در خارج از ایران حضور داشته‌اند، و نیز نظر سنجی از اساتید و مدرسین دانشگاه‌ها که در حوزه کارآفرینی کار می‌کردند جمع‌آوری شده است. از آنجا که هدف این تحقیق مطالعه تطبیقی دروس ارائه شده در دانشگاه‌های منتخب در حوزه کارآفرینی در سطح جهان و ارائه الگوی مناسب برای ایران بوده است بر این اساس پس از استخراج دروس دانشگاه‌های مورد مطالعه، با استفاده از مطالعات تطبیقی، شباهت‌ها و تفاوت‌های دوره‌های آموزشی مشخص شده‌اند. در واقع مطالعه تطبیقی، بررسی و تحلیل به

منظور دریافت شباهات یا اختلاف بین پدیده‌ها می‌باشد (حقیقی و مؤمنی مایانی، ۱۳۸۴). آنگاه پس از دستیابی به اجماعی از دروس ارائه شده، به کمک نظر سنجی و مصاحبه با خبرگان امر برای آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها، دروس بومی شده برای ایران با توجه به مدل مفهومی تحقیق در سه بعد کارآفرینی مستقل، کارآفرینی درون سازمانی، و کارآفرینی سازمانی، دروس مربوط طبقه‌بندی و ارائه شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

مؤسسات آموزشی و پژوهشی مورد مطالعه

ایالات متحده امریکا، کانادا و سنگاپور، از برترین کشورهای دنیا در حوزه آموزشهای کارآفرینی، هستند. با مطالعه سیر تاریخی آموزشهای کارآفرینی در دانشگاه‌ها می‌توان اظهار داشت که دانشگاه‌های امریکا در این مسیر همواره پیشرو بودند. از میان دانشگاه‌های سه کشور مذکور، به ترتیب سایت‌های ۱۶۴، ۵۵ و چهار دانشگاه، مستند به مقاله (Robinson & Haynes, 1991) انتخاب گردیده‌اند که فهرست آنها عبارتند از ۳: ۱- دانشکده بازرگانی دانشگاه هاروارد: دوره کارشناسی ارشد، ۲- دانشگاه کرنل: کارشناسی ارشد کارآفرینی، ۳- دانشگاه دپاول: کارشناسی ارشد کارآفرینی، ۴- دانشگاه استنفورد: کارشناسی ارشد کارآفرینی، ۵- دانشگاه جیواسکیلا: کارشناسی ارشد رشته کارآفرینی، ۶- دانشگاه بایلور: کارشناسی ارشد رشته کارآفرینی، ۷- دانشگاه بایلور: کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی، ۸- دانشگاه بایلور: کارشناسی مدیریت کارآفرینی، ۹- مؤسسه ERC: کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی (مدیریت کارآفرینانه)، ۱۰- دانشگاه کالیفرنیا غربی: کارشناسی رشته کارآفرینی، ۱۱- دانشگاه USFCA: کارشناسی ارشد کارآفرینی جهانی و مدیریت، ۱۲- دانشگاه سوترن در نیو اورلین: کارشناسی ارشد کارآفرینی کسب و کار، ۱۳- دانشگاه رهوده ایسلند: کارشناسی مدیریت کارآفرینی، ۱۴- دانشگاه توماس اس جانسون: کارشناسی ارشد کارآفرینی، ۱۵- دانشگاه ام-آی-تی مرکز کارآفرینی: کارشناسی کارآفرینی، ۱۶- مدرسه کسب و کار ابرهاردت دانشگاه پسیفیک کالیفرنیا: رشته مدیریت اجرایی، ۱۷- مدرسه کسب و کار و اقتصاد دانشگاه سانی پلتسبورگ: دروس اصلی کارشناسی کارآفرینی، ۱۸- دانشگاه شهر لارامیه: دروس دوره کارآفرینی، ۱۹- دانشگاه فلوریدا استیت: دروس اصلی کارشناسی کارآفرینی، ۲۰- دانشگاه فیرلق دیکینسون: مدیریت اجرایی (مطالعات کارآفرینانه)، ۲۱- کالج کسب و کار دانشگاه کارولینای شرقی: دروس مربوط به کارآفرینی در مقطع کارشناسی رشته مدیریت، ۲۲- دانشگاه کامرون: کارشناسی ارشد مطالعات کارآفرینانه، ۲۳- دانشگاه واشنگتن: کارشناسی ارشد کارآفرینی، ۲۴- مدرسه بازرگانی مارشال دانشگاه کالیفرنیا جنوبی: کارشناسی ارشد کارآفرینی، ۲۵- مدرسه کسب و کار تابور دانشگاه میلیکین: کارآفرینی، ۲۶- دانشگاه جانسون و والس: کارشناسی کارآفرینی، ۲۷- دانشگاه لیک اریه: کارشناسی کارآفرینی، ۲۸- دانشگاه لاسیل: کارآفرینی، ۲۹- دانشگاه میلیکین: کارشناسی مدیریت کسب و کار در کارآفرینی

مطالعه تطبیقی دوره‌ها بر اساس دانشگاهها

شبهات‌ها- دروس ارائه شده در اکثر دانشگاهها

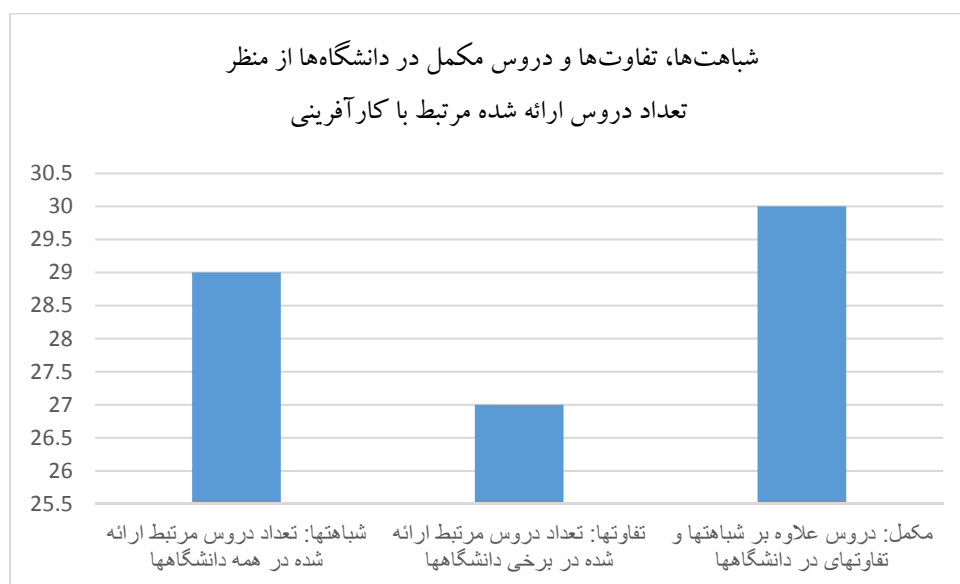
دروسی را که در اکثر دانشگاهها برای دانشجویان ارائه شده و مورد مطالعه و تأکید آنها بوده‌اند این دروس که در مجموع شامل ۲۹ مورد هستند عبارتند از: ♦- کارآفرینی- مبانی کارآفرینی- مقدمه‌ای بر کارآفرینی، ♦- مدیریت کارآفرینی- مدیریت فعالیت‌های تجاری مخاطره آمیز، ♦- سمینار- مطالعات میدانی موضوعات خاص در کارآفرینی، ♦- کارآموزی (انترنی)، ♦- مدیریت استراتژیک- استراتژی در کارآفرینی، ♦- مدیریت منابع انسانی، ♦- رهبری کارآفرینانه- رفتار کارآفرینانه، ♦- فرصت‌های کارآفرینانه، ♦- چالش‌ها و قوانین محیطی کسب و کار برای کارآفرینان- حقوق و امتیازات کارآفرینان، ♦- مالیه و امور مالی فعالیت‌های کارآفرینانه- مدیریت مالی کارآفرینانه- تأمین مالی فعالیت‌های مخاطره آمیز، ♦- حسابداری برای کارآفرینان- حسابداری مدیریتی، ♦- مدیریت سرمایه‌گذاری، ♦- مدیریت ریسک، ♦- مدیریت کسب و کارهای خانوادگی، ♦- تحقیقات در کسب و کارهای خانوادگی، ♦- کارآفرینی مستقل و شرکتی، ♦- طرح کسب و کار، ♦- مشاوره در کسب و کارها، ♦- مدیریت تغییر، ♦- مدیریت خلاقیت و نوآوری، ♦- کارآفرینی تکنولوژیک، ♦- رهبری فعالیت‌های خطرپذیر، ♦- راه اندازی و رشد فعالیت‌های خطرپذیر، ♦- مدیریت عملیات (توسعه کارآفرینانه محصولات و خدمات)، ♦- کارآفرینی اجتماعی و توسعه اقتصادی و منطقه‌ای، ♦- کارآفرینی سازمانی، ♦- مدیریت بازار و بازاریابی، ♦- مدیریت زنجیره تأمین، ♦- کارآفرینی بین الملل.

تفاوت‌ها- دروس ارائه شده در برخی دانشگاهها

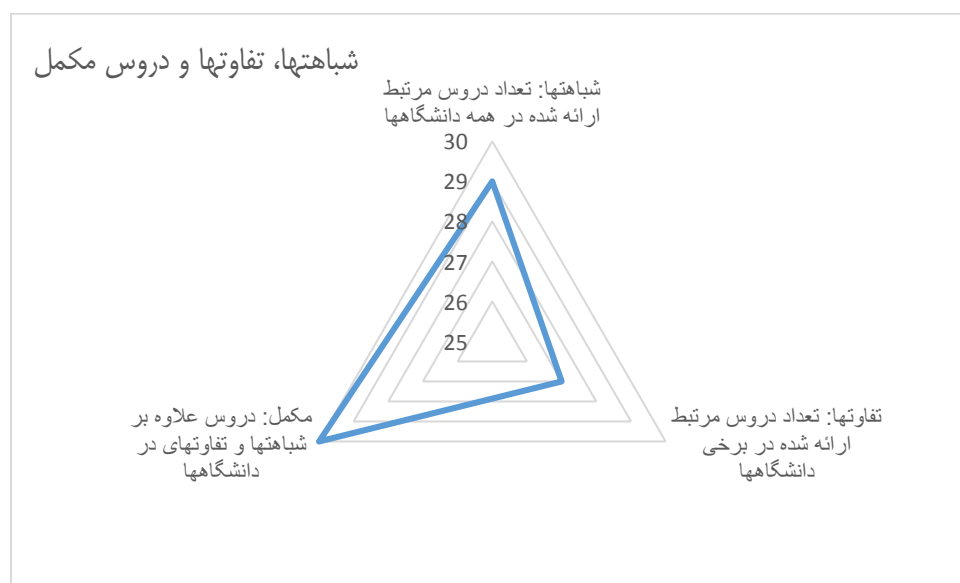
دروسی که فقط در دوره‌های خاصی و در برخی دانشگاهها ارائه شده‌اند یا دروس پایه بوده‌اند یا با توجه به گرایشات خاص دوره‌ها ارائه می‌شوند. این دروس که در مجموع شامل ۲۷ مورد هستند عبارتند از: ♦- مدیریت دارائها و اموال، ♦- مدل‌های تصمیم‌گیری برای کسب و کارهای کوچک و بزرگ، ♦- مدل‌های موفقیت آمیز کارآفرینی، ♦- کارآفرینی در زمینه صنعتی و محلی، ♦- اصول اخلاقی تجارت و مدیریت، ♦- برنامه ریزی و کنترل مالی، ♦- کارکردن به عنوان یک کارمند کارآفرین، ♦- کلیات پژوهش اقتصادی، ♦- روش تحقیق، ♦- مبانی تجزیه و تحلیل مالی، ♦- کارآفرینی و شبکه‌ها، ♦- خلق ارزش از طریق اثر و نتیجه، ♦- کارآفرینی در اتحادیه اروپا، ♦- ارزیابی تکنولوژی و مدیریت دارایی فکری، ♦- مدیریت میان فرهنگی و اصول کسب و کار اخلاقی، ♦- اقتصاد تصمیمات کسب و کار، ♦- مقدمه‌ای بر آمار مدیریتی، ♦- کسب و کار نرم افزاری، ♦- مطالعه کارآفرینی سفر به دره سیلیکون، ♦- مدیریت بحران: رویکرد مدیریت عالی سازمانی، ♦- رقابت کسب و کار جهانی، ♦- حسابداری برای کارآفرینان، ♦- مدیریت در اقتصاد جهانی، ♦- کارآفرینی و جهانی سازی، ♦- رقابت روی اینترنت، ♦- مدیریت حقوق مالکیت معنوی، ♦- کارآفرینی نرم افزار، ♦- هنر کارآفرینی و حسابداری مدیریتی.

دروس مکمل ارائه شده

♦- و دروس مکمل ۳۰ گانه عبارتند از: مدیریت دارائیهها و اموال، مدل‌های تصمیم‌گیری برای کسب و کارهای کوچک و بزرگ، مدل‌های موفقیت‌آمیز کارآفرینی، کارآفرینی در زمینه صنعتی و محلی، اصول اخلاقی تجارت و مدیریت، برنامه ریزی و کنترل مالی، کار کردن در قالب یک کارمند کارآفرین، کلیات پژوهش اقتصادی، روش تحقیق، مبانی تجزیه و تحلیل مالی، کارآفرینی و شبکه‌ها، خلق ارزش از طریق اثر و نتیجه، کارآفرینی در اتحادیه اروپا، ارزیابی تکنولوژی، مدیریت داراییهای فکری، مدیریت میان فرهنگی، اصول کسب و کار اخلاقی، اقتصاد تصمیمات کسب و کار، مقدمه‌ای بر آمار مدیریتی، کسب و کار نرم افزاری، مدیریت بحران: رویکرد مدیریت عالی سازمانی، نمونه‌های عینی کارآفرینی در جامعه (سفر به دره سیلیکون)، رقابت کسب و کار جهانی، مدیریت در اقتصاد جهانی، کارآفرینی و جهانی‌سازی، رقابت اینترنتی، مدیریت حقوق مالکیت معنوی، کارآفرینی در نرم‌افزار، هنر کارآفرینی.

نمودار ۱. شبهات‌ها، تفاوت‌ها و دروس مکمل دانشگاهها از منظر تعداد دروس ارائه شده

نمودار ۲. شبهاتها، تفاوتها و دروس مکمل از منظر رادار

نوع‌شناسی دروس بر اساس کارآفرینی مستقل، درون‌سازمانی و سازمانی

تاکنون نوع‌شناسی‌های متعددی از کارآفرینی ارائه گردیده، که یکی از این دسته بندی‌ها را کورنوال و پرلمن انجام داده‌اند. آن‌ها کارآفرینی را به سه دسته: کارآفرینی مستقل، کارآفرینی درون سازمانی و کارآفرینی سازمانی یا سازمان کارآفرینانه تقسیم کرده‌اند. کارآفرینی مستقل یا فردی فرآیندی است که یک کارآفرین طی می‌کند تا فعالیت کارآفرینانه‌ای را به طور مستقل به انجام برساند. در کارآفرینی مستقل و فردی، شرکت و سازمان (کسب و کار) جدیدی تأسیس می‌شود تا کالا و خدمت جدیدی به جامعه عرضه گردد. دو نوع دیگر کارآفرینی یعنی درون‌سازمانی و سازمانی، اساساً فعالیت‌هایی را پیگیری نموده و انجام می‌دهند که در راستای اهداف نهایی و غایی کارآفرینی مستقل است. عوامل مؤثر بر تأسیس شرکت‌های کارآفرینانه را می‌توان به یکی از سه گروه کلی ویژگی‌های فردی و شخصی (شامل چهار متغیر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، ویژگی‌های روانشناختی، ویژگی‌های رفتار کاری، و شایستگی‌های اساسی فرد کارآفرین)، عوامل سازمانی و شرکتی (شامل چهار متغیر عوامل ساختاری، منابع سرمایه‌ای، مدیریت داخلی و اجرایی، حمایت‌های مشورتی-وتکنیکی)، و محیط بیرونی (شامل چهار متغیر عوامل اقتصادی کلان، عملکرد مدیریت دولتی، ارزش‌ها و نگرش‌های اجتماعی و فرهنگی، امکانات کالبدی محیطی) تقسیم‌بندی کرد (Kiggundo, 2002). کارآفرینی درون‌سازمانی فرآیندی است که یک کارآفرین طی می‌کند تا فعالیت کارآفرینانه‌ای را در داخل یک سازمان به ثمر برساند. در کارآفرینی درون‌سازمانی، نوعی نوآوری در درون سازمانها و شرکت‌های موجود شکل می‌گیرد تا کالا و خدمت جدیدی به جامعه عرضه شود. کارآفرین درون‌سازمانی در مقایسه با کارآفرینی مستقل، در تصمیم‌گیری، تخصیص منابع و استقلال عمل، دارای محدودیت‌های می‌باشند. البته این دو دارای جنبه‌های کلیدی مشترکی نیز می‌باشند برای مثال هر دو شیوه به نوآوری توجه دارند. این نوآوری می‌تواند یک محصول، خدمت، فرآیند یا سبک‌های مدیریتی جدید باشد. هدف هر دو شیوه ایجاد محصولات یا خدمات با ارزش افزوده است. اقدامات کارآفرینی مستقل عموماً توسعه‌ای است در حالیکه کارآفرینی درون‌سازمانی اغلب در مواجهه با رکود در سازمان‌های بزرگ متوجه اقدامات بازیابی یا اقدامات اصلاحی

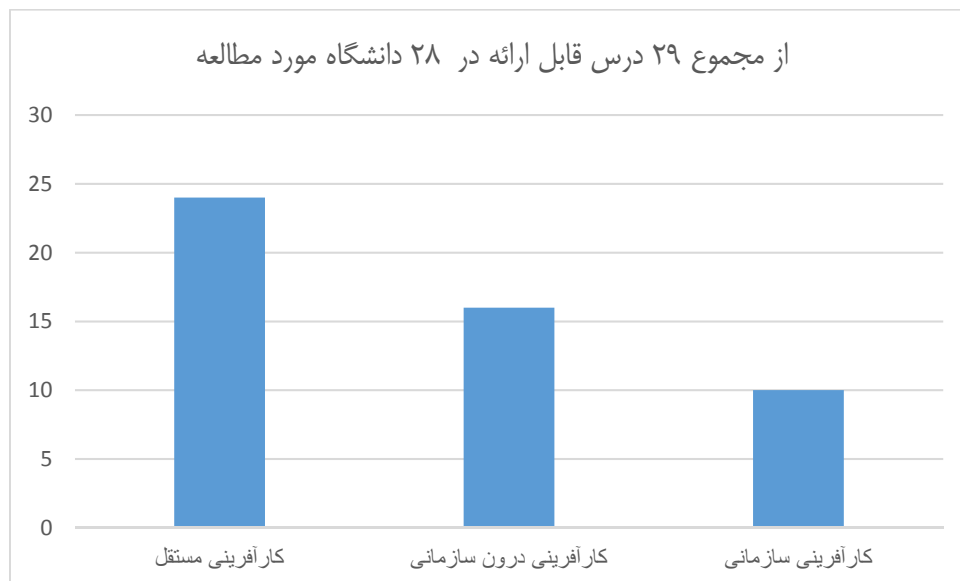
می‌باشد. و در کارآفرینی سازمانی، شرایط مدیریتی داخل سازمانها مورد بررسی و آسیب‌شناختی مدیریتی قرار می‌گیرد تا بستر و شرایط لازم بمنظور نوآوری و بالندگی سازمانی فراهم شود. کارآفرینی سازمانی، فرآیندی است که سازمان طی می‌کند تا تمام کارکنان بتوانند در نقش یک کارآفرین انجام وظیفه کنند. اگر کل شرکت و کارکنان دارای روحیه‌ی کارآفرینی باشند از آن به عنوان کارآفرینی سازمانی نام برده می‌شود. در کارآفرینی مستقل هدف اولیه غلبه بر موانع دستیابی به بازار و رقبا می‌باشد، ولی در مورد کارآفرینی سازمانی غلبه بر موانع و سدهای فرهنگی موجود در سازمان برای ظهور و بروز و پیاده شدن ایده‌های خلاقانه است، این امر بعد جدیدی را به کارآفرینی می‌دهد که بیشتر به مدیریت تحول نزدیک است.

در تحقیق حاضر دروس ارائه شده در دانشگاهها بر اساس سه نوع کارآفرینی یعنی مستقل، درون‌سازمانی و سازمانی طبقه‌بندی شده‌اند. دروس مورد بررسی عبارتند از: ♦ - دروس مشترک: دروسی هستند که در هر سه نوع دوره‌های آموزشی کارآفرینی باید تدریس گردند. ♦ - دروس اختصاصی: دروسی هستند که اختصاصاً مربوط به یکی از سه نوع دوره‌های آموزشی کارآفرینی مستقل، درون‌سازمانی، و سازمانی هستند. ♦ - دروس مکمل: دروسی هستند که می‌توانند در هر کدام از سه دوره آموزشی مورد مطالعه تدریس گردند. اینها دروسی هستند که مستند به مطالعات نظری و تجربی، و بر اساس مطالعات تطبیقی تحقیق حاضر، بصورت موردی در دانشگاههای مختلف تدریس می‌شده‌اند. فهرست کامل دروس مورد بررسی، در قالب یک برنامه نظرسنجی و توافق جمعی در اختیار تعداد یازده نفر از خبرگان امر قرار گرفت و نظرات تخصصی و تجربی آنها در مورد ارتباط بین دروس با هر کدام از انواع کارآفرینی، با توجه به عنوان و محتوای آنها، پرسیده شده است که ذیلاً یافته‌های مربوط ارائه می‌گردند:

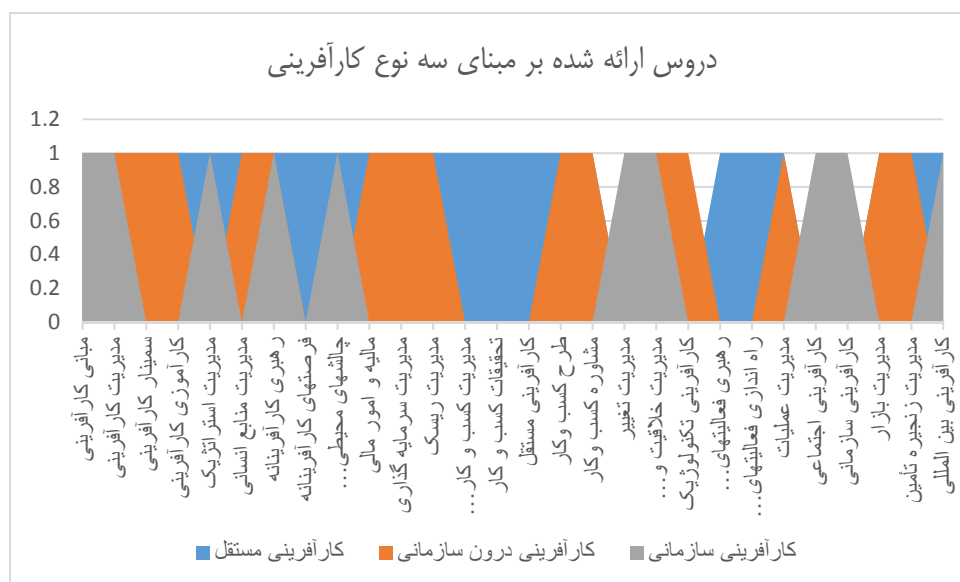
جدول ۱. تقسیم‌بندی دروس بر اساس نظرات تخصصی و تجربی خبرگان

نام درس	کارآفرینی مستقل	کارآفرینی درون‌سازمانی	کارآفرینی سازمانی	ملاحظات
مبانی کارآفرینی-مقدمه‌ای بر کارآفرینی	■	■	■	
مدیریت کارآفرینی - مدیریت فعالیت‌های تجاری مخاطره آمیز	■	■	■	
سمینار- مطالعات میدانی موضوعات خاص در کارآفرینی	■	■		
کارآموزی (انترنی)	■	■		
مدیریت استراتژیک- استراتژی در کارآفرینی	■		■	
مدیریت منابع انسانی	■	■		
رهبری کارآفرینانه- رفتار کارآفرینانه	■	■	■	
فرصت‌های کارآفرینانه.	■			

	■		■	چالش‌ها و قوانین محیطی کسب و کار برای کارآفرینان - حقوق و امتیازات کارآفرینان.
		■	■	مالیه و امور مالی فعالیت‌های کارآفرینانه - مدیریت مالی کارآفرینانه - تأمین مالی فعالیت‌های مخاطره آمیز - حسابداری برای کارآفرینان - حسابداری مدیریتی
		■	■	مدیریت سرمایه گذاری
		■	■	مدیریت ریسک
			■	مدیریت کسب و کارهای خانوادگی
			■	تحقیقات در کسب و کارهای خانوادگی
			■	کارآفرینی مستقل و شرکتی
		■	■	طرح کسب و کار
		■	■	مشاوره در کسب و کارها
	■			مدیریت تغییر
	■	■	■	مدیریت خلاقیت و نوآوری
		■		کارآفرینی تکنولوژیک
			■	رهبری فعالیت‌های خطرپذیر
			■	راه اندازی و رشد فعالیت‌های خطرپذیر
		■	■	مدیریت عملیات (توسعه کارآفرینانه محصولات و خدمات)
	■			کارآفرینی اجتماعی و توسعه اقتصادی و منطقه‌ای
	■			کارآفرینی سازمانی
		■	■	مدیریت بازار و بازاریابی
		■	■	مدیریت زنجیره تأمین
	■		■	کارآفرینی بین الملل

نمودار ۳. نوع شناسی دروس ارائه شده در دانشگاه‌ها از منظر سه نوع کارآفرینی

نمودار ۴. دروس ارائه شده بر مبنای انواع کارآفرینی

همانگونه که جدول و نمودار فوق ملاحظه می‌شود در دانشگاه‌های مورد مطالعه، دروس مرتبط با کارآفرینی مستقل یا همان دروس مرتبط با راه‌اندازی کسب و کارهای جدید و مستقل، بیشتر از سایر دروس مورد تاکید و اهمیت دانشگاه‌ها بوده است و از این منظر دروس مرتبط با کارآفرینی درون‌سازمانی و نیز کارآفرینی سازمانی در مراتب بعدی اهمیت و تاکید بوده‌اند.

بحث و نتیجه گیری

نتایج نشان داد که در دانشگاه‌های مورد مطالعه، دروس مرتبط با کارآفرینی مستقل یا همان دروس مرتبط با راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید و مستقل، بیشتر از سایر دروس مورد تاکید و اهمیت دانشگاه‌ها بوده است و از این منظر دروس مرتبط با کارآفرینی درون‌سازمانی و نیز کارآفرینی سازمانی در مراتب بعدی اهمیت و تاکید بوده‌اند. با استفاده از نتایج این تحقیق، مدیران و مسئولان می‌توانند الگوهایی بومی آموزشهای کارآفرینی و کسب و کار را با توجه به ظرفیت‌های محیطی به همراه نگاهی جهانی طراحی نموده، عناوین مناسب درسی را به اقتضاء محیطی که قرار است کارآفرینان از فرصت‌ها استفاده یا آنها را خلق کنند، پیشنهاد دهند. تحقیق حاضر علیرغم شناسایی شباهتها و تفاوت‌های بین دانشگاه‌های منتخب از جامعه آماری، شاخص مورد مطالعه یعنی عناوین دروس، متمایز از دیگر تحقیقات بوده، ضمن اینکه دروس مشابه کشف شده در نهایت در قالب گروه دروس مشترک، کارآفرینی مستقل، کارآفرینی درون‌سازمانی، کارآفرینی سازمانی و دورس مکمل، الگوسازی و برای استفاده در دنیای واقعی ایران پیشنهاد شدند. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش (Tahmasbzadeh Sheikhlar et al, 2025) (Torabpour, 2025) (Khoshnudi et al, 2025) (Rashidi et al, 2025) (al, 2025) (Khetarpal et al, 2025) (Karavand et al, 2025) (Soltani & Tarin, 2025) (Yadollahi Farsi & al, 2025) (Sadeghi Ganjeh, 2025) (Anubhav et al, 2024) (Adeel et al, 2023) (Tabibniya et al, 2022) همسو می‌باشد. (Khoshnudi et al, 2025) دریافتند که تأثیر عوامل زیر شامل منابع آموزشی مناسب، متخصصین و کارآفرینان، تشویق به تفکر خلاقانه و نوآوری، فراهم کردن فرصت‌های عملی، ارزیابی و بازخورد منظم، پرورش مهارت‌های ارتباطی و همکاری، آموزش مدیریت زمان و منابع، توانایی حل مسائل، آموزش مهارت‌های فنی و تخصصی، مشوق تفکر انتقادی در حوزه کارآفرینی و کسب‌وکار می‌باشند. (Khetarpal et al, 2025) نشان دادند که انگیزه و آمادگی کارآفرینی به طور قابل توجهی بر رابطه بین جاه طلبی‌های کارآفرینی و آموزش کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. آموزش کارآفرینی و اشتیاق، آمادگی افراد جوان را برای پیگیری کارآفرینی بهبود می‌بخشد. سطح آمادگی یک جوان به طور قابل توجهی بر قصد آنها برای ایجاد کسب و کار خود تأثیر می‌گذارد. این مطالعه با ادغام استعداد‌های فردی با مؤلفه‌های رفتاری، به مجموعه ادبیات فعلی در مورد آموزش کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکارها کمک می‌کند. (Adeel et al, 2023) نشان دادند که رفتار مرتبط با ترویج سرمایه‌گذاری‌های جدید را می‌توان با ویژگی‌های خاص فردی پیش‌بینی کرد. به طور خاص‌تر، افرادی که دانش قبلی، هوشیاری کارآفرینی، تشخیص فرصت، انگیزه کارآفرینی و قصد کارآفرینی بیشتری دارند، رفتار کارآفرینانه بیشتری از خود نشان می‌دهند و افرادی که آموزش کارآفرینی در مقابل افرادی که آموزش ندیده‌اند متفاوت عمل می‌کنند. به طور خاص‌تر، افراد آموزش دیده در کارآفرینی، بیشتر از سایر افراد، از دانش و هوشیاری قبلی برای تشخیص فرصت‌های تجاری جدید و همسو کردن انگیزه‌های خود برای شروع یک راه‌اندازی کسب‌وکار جدید استفاده می‌کنند.

کارآفرینی را موتور محرکه توسعه کشورهای توسعه‌یافته و نیز در حال توسعه دانسته‌اند. سه دلیل مهم توجه به موضوع کارآفرینی، تولید ثروت، توسعه تکنولوژی و ایجاد اشتغال مولد است. از اواخر دهه ۷۰ در بسیاری از کشورهای پیشرفته به علت تغییر در ارزشها و گرایشهای جامعه و عبارتی تغییرات جمعیت شناختی، موجی از کسب و کارهای کوچک و افراد خوداشتغال بوجود آمدند بگونه‌ای که این موضوع باعث شده است تا مقوله کارآفرینی از جنبه‌های متعدد و بوسیله

رشته‌های مختلف علمی نظیر اقتصاد، مدیریت، جامعه‌شناسی، روانشناسی و غیره مورد مطالعه و بحث قرار گیرد. به دلیل اهمیت ویژه و خاص کارآفرینی در جامعه، توسعه آن از جنبه‌های گوناگون بوسیله اندیشمندان مدنظر قرار گرفته است که آموزش یکی از جنبه‌های مهم آن و در راستای گسترش آن است. با توجه به مطالعات مختلفی که صورت گرفته، تأیید شده است که روحیه کارآفرینانه اغلب اکتسابی است و نه ارثی. از این رو، در حال حاضر آموزش کارآفرینی به یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های آموزش‌های تبدیل شده است. با ورود جامعه‌شناسان و روانشناسان به عرصه مطالعات و تحقیقات پیرامون کارآفرینی و کارآفرینان و نتایجی که از این تحقیقات حاصل شده، ضرورت توجه به آموزش کارآفرینی و توسعه آن بیش از پیش مشهود گردیده، و همین امر موجب افزایش تلاشها و تحقیقات برای توسعه کارآفرینی و آموزش آن در چهار دهه گذشته شده است. نتایج این تحقیقات بر اکتسابی بودن روحیه کارآفرینی تأکید دارند. لذا باید در فراهم آوردن محیط مناسب و آموزشهایی که ویژگیها، تجربیات و مهارتهای لازم را در افراد تقویت می‌نماید سعی نمود. با توجه به ضرورت‌های آموزش کارآفرینی، اولین دوره‌های آموزشی در این زمینه از اواخر سال ۱۹۶۰ در آمریکا شروع شد و در حال حاضر مدارس، دانشکده‌ها و دانشگاه‌های بسیاری از کشورهای دنیا دوره‌های آموزش کارآفرینی را در برنامه‌های آموزشی خود گنجانده‌اند و حمایتها و هدایت‌های خوبی نظیر راهنمایی‌های عملی، مشاوره، ارائه تسهیلات مالی و برگزاری دوره‌های ویژه در درون و یا خارج از دانشگاهها را ارائه می‌دهند. این دوره‌ها نه تنها جای خود را در بستر دروس دانشگاهی و در رشته‌های مختلف باز نموده، بلکه در دوره‌های مختلف تحصیلی (از ابتدایی تا دبیرستان) نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند.

با توجه اهمیت موضوع آموزش در توسعه کارآفرینی و جوامع، در مجموع می‌توان گفت که یکی از بهترین و کم‌هزینه‌ترین راهها بمنظور دستیابی به تجربیات و راه‌رفته دیگران در دنیا این است که از طریق مطالعه تطبیقی و الگوبرداری معلوم کنیم که دانشگاههای دیگر دنیا در این زمینه چه کرده‌اند؟ و بر روی کدام دروس و دوره‌های مرتبط با کارآفرینی از سوی دانشگاهها اجماع وجود دارد؟ و کدام دروس فقط در دانشگاههای خاصی ارائه می‌شوند؟ این سؤال مهمی است که در تحقیق حاضر بدان پاسخ داده شد و می‌تواند برنامه‌ریزان آموزشی را در این زمینه یاری نماید. طی تحقیق حاضر، به مطالعه تطبیقی دروس ارائه شده جهت آموزشهای مرتبط با کار و کارآفرینی در دانشگاههای منتخب دنیا پرداخته شد. دانشگاهها در ۲۲ عنوان درس با یکدیگر شباهت داشتند. این دروس در واقع می‌توانند به عنوان دروس مورد توجه در هر کدام از دوره‌های آموزشی در ایران مورد استفاده قرار گیرد.

از مهمترین نوآوری‌های تحقیق حاضر تقسیم‌بندی دروس مرتبط با کارآفرینی ارائه شده در دانشگاههای دنیا در قالب تقسیم‌بندی کارآفرینی مستقل، درون‌سازمانی و سازمانی بوده است. با توجه به اینکه کارآفرینی با تمام ابعاد زندگی انسانها و بالطبع با تمامی رشته‌های آموزشی و تجربی دانشگاهی در ارتباط بوده و با آنها سر و کار دارد، لذا پیشنهاد می‌گردد که علاوه بر رشته خاص و تخصصی دانشگاهی کارآفرینی، تمامی دیگر رشته‌های دانشگاهی نیز در کنار دروس اصلی خود، با مطالعه تعدادی از دروس مرتبط با سه نوع کارآفرینی، این توانمندی را در فارغ‌التحصیلان خود ایجاد کنند که آنها بتوانند هماهنگ با رشته و رشته تحصیلی خود نسبت به تجاری‌سازی دانش و آموخته‌های خود از طریق تأسیس مؤسسات کسب و کار و شرکتهای کارآفرینانه (کارآفرینی مستقل) اقدام و یا اینکه بتوانند در درون شرکتهای موجود کارآفرینی درون‌سازمانی انجام دهند. در حقیقت بهتر است رشته‌های مختلف دانشگاهی بصورت

بین‌رشته‌ای عمل کنند و علاوه بر دروس اصلی و تخصصی خود، به مطالعه تعدادی از دروس مرتبط با کارآفرینی نیز پردازند و تحصیلات خود را با گرایش کارآفرینانه به اتمام برسانند تا بتوانند پس از فراغت از تحصیل هم برای خود و هم برای دیگران ایجاد اشتغال مولد نمایند. به عبارت دیگر، دروس کارآفرینی برای هر رشته در واقع همان دروسی است که فرد باید در آن حوزه‌ی خاص مانند مدیریت، اقتصاد، توریسم، جنگل، مکانیک، برق، عمرآ، شیلات، صنایع چوب، عمران، معماری و... مهارت، انگیزه و سایر موارد مورد نیاز برای کارآفرینی را آموزش دیده و یا تجربه عملی نماید. این یافته را می‌توان از مزایای این تحقیق برای محققان، مدیران و سیاست‌گذاران در حوزه آموزش‌های کارآفرینانه در ایران دانست. چرا که آنها با استفاده از این تحقیق می‌توانند الگوهایی آموزشی بومی را با توجه به ظرفیت‌های محلی به همراه نگاهی جهانی طراحی نموده، و عناوین مناسب درسی را به اقتضاء محیطی که قرار است کارآفرین از فرصت‌ها استفاده یا آنها را خلق کند، پیشنهاد دهند.

مستند به یافته‌ها و نتیجه‌گیریهای انجام شده، موارد زیر بعنوان پیشنهاداتی بمنظور انجام تحقیقات آتی در ارتباط با موضوع تحقیق حاضر می‌تواند ارائه گردد: ۱- انجام تحقیقی مشابه تحقیق حاضر با توجه به مدل مفهومی دیگری مانند دوره‌های آموزشی قبل، حین و بعد از راه‌اندازی یک فعالیته کارآفرینانه. ۲- مطالعه تطبیقی اهداف، محتوا، شیوه تدریس، شرایط اساتید یا مربیان، و شیوه ارزیابی دوره‌های آموزش کارآفرینی. ۳- انجام مطالعه تطبیقی بر اساس شاخصهای مختلف و استفاده از نظرات خبرگان در تدوین الگوهای بومی برای گرایش‌های گوناگون کارآفرینی با توجه به نیازها.

Reference

- Adeel, Sh., & Ana Dias, D., & Anabela, B., (2023), The effect of entrepreneurship education on the determinants of entrepreneurial behaviour among higher education students: A multi-group analysis, *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(1), 100324. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2023.100324>
- Afshari, L., & Nasab, A. H., & Dickson, G. (2020). Organizational culture, social capital, and knowledge management: An integrated model. *International Journal of Knowledge Management (IJKM)*, 16(2), 52-66. DOI:10.4018/IJKM.2020040104
- Ahmadpour, D., & Karimi, Asif, M. (2015). *Organizational entrepreneurship from theory to practice*. Tehran: Tehran University Press. (in Persian).
- Anne M., & Lisa. Marie, G-P., & Charish, R. B. (2022), Integrating liberal education, business, and high-impact practices – the case of George Mason University’s School of Business, *Journal of International Education in Business*, 15(1), 32-51. <https://doi.org/10.1108/JIEB-03-2021-0041>
- Anubhav, K., & Amit Kumar, D., & Kumar, A. (2024), Entrepreneurship education in higher education (2002–2022): A technology-empowered systematic literature review, *International Journal of Management in Education*, 22(3), DOI:10.1016/j.ijme.2024.100993.
- Behdarvand, S., & Masroor, G. (2019). Investigating the effect of entrepreneurial orientation on marketing capability and performance with the moderating role of competition intensity (Case study: small and medium-sized enterprises in Ahvaz city), *Second National Conference on New Thoughts in Business Management*, Tehran, <https://civilica.com/doc/950639>
- Darabi, S., & Azizi, N., & Salimi, J., & Shirbagi, N. (2019). A Reflection on Academic Sustainability Indicators: Analyzing the Views of Higher Education Policy Makers and Planners. *Journal of Educational Planning Studies*, 8(15), 19-55. doi: 10.22080/eps.2019.2492. (in Persian)
- Fattahi, Z., & Seydi, A., & Ghasemi, M. (2016). Investigating the relationship between spiritual intelligence and the formation of entrepreneurship in the General Directorate of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism of Ilam Province, *Fifth International Conference on Accounting and Management and Second Conference on Entrepreneurship and Open Innovations*, Tehran, <https://civilica.com/doc/501366>. (in Persian)

- Ghafari Majalaj, M., & Darvish, S., & Delirionsi, F. (2023). The role of knowledge management in improving and enhancing the performance of school teachers, Sixth International Conference on Psychology, Educational Sciences and Social Studies, Hamadan, <https://civilica.com/doc/1968304>. (in Persian).
- Hasan, M., & Tuti, S., & Ilyas Thamrin, M.T., & Ihsan Saaid, M.A. (2025), Entrepreneurship education in higher education: Can we create entrepreneurial readiness through the power of agility in Generation Z students?, *The International Journal of Management*, 23(3). Doi: 10.1016/j.ijme.2025.101264
- Jalali, L., & Jafari, M. (2022). The mediating role of human resource improvement in the relationship between knowledge management and teachers' job performance. *Management and Educational Perspective*, 4(3), 1-17. doi: 10.22034/jmep.2022.351391.1129. (in Persian)
- Khoshnudi, A., & Emami Nejad, M., & Mohammadi Naeni, M. (2025). Curriculum design based on entrepreneurial thinking, *Quarterly Journal of Management and Educational Perspectives*, 7(2). 274-293. (in Persian)
- Karavand, S.A., & Amini, M.T., & Shirmohammadi, Y. (2025), Scientometric analysis of studies conducted in the field of business value creation of electric vehicles based on studies indexed in WOS, *Value Creation in Business Management*, 5(4), <https://doi.org/10.22034/jvcbm.2024.453581.1365>. (in Persian)
- Khetarpal, R., & Dinesh J., & Baishali M. (2025), The role of entrepreneurship education, entrepreneurial motivation, and entrepreneurial readiness in mapping entrepreneurial intention of youth, *The International Journal of Management Education*, 23(3), DOI: 10.1016/j.ijme.2025.101272
- Liliana I-F., & Voicu, D., & Dragomir, S-M., & Rîndașu, O.C., & Stoica, Ș-C., & Curea, M.B., & Laura-Eugenia L. B. (2025), Business simulation games from the perspective of accounting and management professors: Implications for sustainability education in universities, *The International Journal of Management Education*, 23(2). 1-24.
- Mabalay, A.A. (2026), Systematic review and mapping of service-learning functions and SDG integration in business education, *The International Journal of Management Education*, 24(2), No. 101345. DOI:10.1016/j.ijme.2025.101345
- Naeiji, M. J., & Ghoorchibeygi, E., & Gorbani faryab, M. T., & Seyyed Ali Janloo, M. H. (2022). Investigating the Moderation Role of Strategic Knowledge Management in Relationship between Intellectual Capital Dimensions and Innovative Performance (Case Study: Dairy Companies). *Scientific Journal of Strategic Management of Organizational Knowledge*, 5(4), 145-171. DOI: 20.1001.1.26454262.1401.5.4.5.5. (In Persian).
- Paliwal, M., & Rajak, B.K., & Kumar, V., & Singh, S. (2022), Assessing the role of creativity and motivation to measure entrepreneurship education and entrepreneurial intention, *International Journal of Educational Management*, 36(5), 854-874. <https://doi.org/10.1108/IJEM-05-2021-0178>
- Rafi, M., & JianMing, Z., & Ahmad, K. (2020). Digital resources integration under the knowledge management model: an analysis based on the structural equation model. *Information Discovery and Delivery*, 48(4), 237-253 .DOI:10.1108/IDD-12-2019-0087
- Rashidi, A.A., & Torkashvand, Z., & Cheraghali, M.H. (2025). Identifying and assessing opportunities for educational cooperation between Iran and the member countries of the Belt and Road Initiative, *Quarterly Journal of Education Management and Perspectives*, 7(3), pp. 277-304. DOI:10.22034/jmep.2025.525695.1517. (In Persian).
- Soltani, P., & Tarin, H. (2025), Identifying the skill requirements and academic characteristics appropriate to the business environment in the Fourth Industrial Revolution, *Value Creation in Business Management*, 5(3), pp. 155-175. DOI: 10.22034/jvcbm.2024.442594.1314(In Persian).
- Tahmasbzadeh Sheikhlari, D., & Roohi, M., & Parori, A. (2025), The mediating role of entrepreneurial attitude with entrepreneurial education and self-efficacy on students' entrepreneurial mindset, *Quarterly Journal of Management and Educational Perspectives*, 6(4). 135-164. DOI: 10.22034/jmep.2024.427194.1312 (In Persian).

- Tabibniya, M.M., & Karimi, A., & Padash, H., & yazdani, H., & Keyhani, M. (2022). Analysis of school entrepreneurship curriculum with a comparative study of schools in 9 European countries. *Journal of Entrepreneurship Development*, 15(3), 501-518. doi: 10.22059/jed.2022.339725.653920. (In Persian).
- Torabpour, N. (2025), Investigating the effect of entrepreneurial school dimensions on students' entrepreneurial competencies with emphasis on the mediating role of interaction with industry, *Quarterly Journal of Management and Education Perspectives*, 7(2). 357-376. (In Persian).
- Uddin, M., & Chowdhury, R.A., & Nazamul, H., & Afzal, A., Abdullahil, M., & Nazim Uddin, M. (2022), Developing entrepreneurial intentions among business graduates of higher educational institutions through entrepreneurship education and entrepreneurial passion: A moderated mediation model, *International Journal of Management in Education*, 20(2), 100647. DOI: 10.1016/j.ijme.2022.100647
- Wang, S., & Wang, H. (2020). Big data for small and medium-sized enterprises (SME): a knowledge management model. *Journal of Knowledge Management*, 24(4), 881-897 .DOI:10.1108/JKM-02-2020-0081
- Yadollahi Farsi, J., & Sadeghi Ganjeh, N. (2025). Challenges of Education in Social Entrepreneurship: A Systematic Literature Review. *Journal of Entrepreneurship Development*, 18. 69-96. Doi: 10.22059/jed.2025.103852. (in Persian).